

Waarom duurde het zolang voordat politici, media en kiezers de zwakte van de PVV-autocratie onderkenden?

Nul Na [de breuk in de PVV](#) moest ik terugdenken aan de talrijke analyses in behoudende media waarin de laatste jaren de diepe verdeeldheid binnen GL-PvdA werd behandeld.

Ik zal niet beweren dat het voortreffelijk met de linkse fusiepartij gaat. Een grondige zelfanalyse van de pijnlijke verkiezingsnederlaag bleef uit. En uiteraard valt niet te zeggen hoe de partij zich de komende periode staande houdt als oppositie- annex gedoogpartij.

Maar feit is óók dat GL-PvdA sinds 2023 gezamenlijke fracties in de Eerste en Tweede Kamer heeft, en dat het aantal afgesplitste parlementariërs tot nu toe beperkt bleef tot nul.

De PVV verloor alleen dinsdag al zeven van de 26 zetels in de Tweede Kamer, en zakte af van de tweede naar de vierde partij, na GL-PvdA. De BBB had in diezelfde periode in bijna alle provincies afsplitsende Statenleden en verloor in de Eerste Kamer vier van de zestien senatoren, zodat ze haar positie van grootste partij moest afstaan aan, jawel, GL-PvdA.

‘Groot gelijk’ Dus hoe kan het dat kiezers in behoudende praatprogramma’s, vaak voortreffelijk bekeken, heel andere vooruitzichten voorgeschoteld kregen? Ik keek er een groot aantal terug, en dat leverde – onder veel meer - dit op:

Najaar 2024, *Vandaag Inside* (SBS6), Johan Derksen: “GL en PvdA – dat zal nooit een eenheid worden.”

23 maart 2025, *de Oranjesondag* (SBS6), Jack van Gelder: “De socialisten bij de PvdA en radicaal-links bij GroenLinks: dan krijg je gewoon een probleem, want dat botst met elkaar.”

12 juni 2025, de *Oranjezomer* (SBS6), Rutger Castricum: “De PvdA wil heel graag bouwen, want hun mensen, de arbeiders, willen huizen, en GroenLinks roept: ja wacht, daar zit een boomkleefkikker.”

13 juni 2025, Rob Oudkerk, *WNL*: “De PvdA is een middenpartij, (-) GroenLinks een activistische partij. Dat gaat de komende jaren schuren.”

14 november 2025, Johan Derksen in *Vandaag Inside* (SBS6) over Geert Wilders die na Jesse Klavers aantreden als partijleider smaalde “dat de begrafenis van de PvdA is voltooid”: “Hij heeft eigenlijk inderdaad groot gelijk.”

Gewenste werkelijkheid En ik kán gemist hebben dat in die programma’s soms ook hommeles in de PVV en/of BBB is aangekondigd. Dan zaten ze goed. Maar de veelvuldig herhaalde aankondiging van een uiteenvallend GL-PvdA is tot nu niet bewaarheid.

Dit suggereert dat (commerciële) zenders de inhoud van programma’s niet meer laten afhangen van feiten maar van de politieke voorkeuren van hun kijkers. Het zou nogal consequenties hebben.

Dan brengen zenders vooral nog populaire politici en influencers. Dan wordt de werkelijkheid vervangen door de werkelijkheid zoals kijkers die graag zien. Dan wordt het verhaal: instabiliteit in GL-PvdA, stabiliteit in de PVV. Ook als de realiteit omgekeerd is.

Eén lange herhaling Voor kenners kondigden de toestanden in de PVV zich al even aan. Niet dat ik wist dat dinsdag zeven PVV’ers zouden opstappen. Maar wel dat deze broeierige toestand onhoudbaar was. Toen vlak voor de verkiezingen al bleek dat Wilders Michael Boon niet liet vallen, het Kamerlid dat criminaliserende AI-plaatjes van Frans Timmermans publiceerde, kwam de bekende PVV-paranoia op gang: “Wat weten die twee van elkaar?”

En Wilders’ optreden rond de val van het kabinet-Schoof had verontrustende gelijkenis met de wijze waarop hij in 2012, als gedoogpartner, Rutte I vloerde en de PVV in de ellende stortte. Ook toen handelde hij buiten medeweten van naaste PVV-politici. Ook toen voerde Wilders halfslachtig campagne en verloor de PVV fors (van 24 naar 15 zetels). Ook toen wilden PVV’ers een campagne-evaluatie die hij [woedend weigerde](#).

Ook toen werden in de fractie achter de rug van Wilders [plannen](#) voor een nieuwe partij gesmeed, en splitsten zich ten slotte drie Kamerleden zich af. Ook toen halveerde de fractie (12 zetels, 2014) tegenover de winnende uitslag van 2010 (24 zetels): dit jaar halveerde de fractie (19 zetels) tegenover de winnende uitslag van 2023 (37 zetels).

Advertentie

ZE NOEMEN HAAR DE GODMOTHER

De nieuwe NRC-podcastserie over vermeend drugsbaas Aura C.
Luister elke dag een nieuwe aflevering

Luister de podcast

nrc

Gevangenen En ook toen was de voornaamste oorzaak van de PVV-crisis dat Wilders zijn eigen mensen geen groei toevertrouwde. Kamerleden voelden zich zijn gevangene. Hij was de baas. Presteren was gevaarlijk, fouten lagen dan op de loer, en dat nam de aandacht voor hem weg. Zo bevorderde hij dat de

paranoïde geluiden in de fractie nooit zouden verdwijnen, en ze tijdens het recente regeren aanzwelden.

Dat is de PVV: een wereld waarin alles eerder is gebeurd. Zelfs Wilders' taal tegen azc's is [al tien jaar hetzelfde](#).

‘Vertrouweligen’ Het was ook bijzonder terug te horen dat Gidi Markuszower Wilders' ‘vertrouwing’ zou zijn. In werkelijkheid kent Wilders maar één vertrouwing: Wilders zelf. Een onzekere, argwanende en ten dele ook tragische figuur.

In de beslotenheid van zijn werkkamer wees hij sinds 2006 talloze vertrouweligen aan. Vaak waren zij de enigen die dit wisten. Mensen die jaren alles voor hem deden, maar ervoeren dat voor Wilders het omgekeerde geen optie was. Zo verging het Markuszower ook toen hij in 2024 als kandidaat-vicepremier niet door de AIVD-screening kwam. Het tekende zijn frustratie dat zijn grieven zelfs bij oppositiepolitici belandden.

De meeste van Wilders' ‘vertrouweligen’ (persoonlijk medewerkers, secretaresses, de maker van *Fitna*, etc.) bleven altijd in de luwte. Maar ook bekende PVV'ers ervoeren dat ze van hem geen loyaliteit hoefden te verwachten. Martin Bosma, schrijver van zijn beste teksten, moest in *NRC* lezen dat Wilders hem [achter zijn rug](#) desavoueerde. En vorig jaar onthulden *NRC*-collega's Lamyae Aharouay en Petra de Koning dat Wilders niet eens de moeite nam zijn vicepremier Fleur Agema, die als fractielid jaren het vuile werk deed, [vooraf te informeren](#) over de kabinetsval.

Tribunalen De zeven PVV-afsplitters bevorderen nu de verdere verbrokkeling van rechts. Het kabinet-Schoof bewees al dat die stroming daardoor niet meer in staat is tot zelfdefinitie. Een vijfde partij rechts van de VVD (naast PVV, FVD, JA21 en BBB) maakt dit nog ingewikkelder.

Daarbij heeft zeker Markuszower uitspraken achter zijn naam (“asielhyena's”, “een tribunaal” om de Tweede Kamer te vervolgen voor het migratiebeleid) waarvan zelfs radicaal-rechtse politici afkerig zijn.

Laat staan coalitiepolitici.

Maar zijn voornemen tot compromisbereidheid kan voor de VVD interessant zijn. Die partij zoekt in deze coalitie dekking op rechts, en als Markuszower naast JA21 bereid is de coalitie aan meerderheden te helpen, schept dat mogelijkheden die er onder Wilders niet waren. Er staat voor de coalitie het risico van vereenzelviging met radicaal-rechts tegenover.

Lulletjes Bij Wilders kun je bijna zeker weten dat hij in zijn hoofd maar één uitweg ziet. Rechtse kiezers haten ‘waterige compromissen’, dus hij zal verder radicaliseren om de media-aandacht vast te houden en de rechtse concurrentie te marginaliseren.

Het leek PVV’ers aannemelijk dat pas hierna de opstand in de fractie zou uitbreken. Dat die eerder kwam zal hem vermoedelijk niet beïnvloeden. Ook dit heeft hij eerder gedaan. Afvallige PVV-Kamerleden begonnen in 2014 met oud-PVV-medewerkers een eigen partij, VNL. Ze trokken BN’ers aan om goed in beeld te komen – Bram Moszkowicz, Jan Roos – maar Wilders blies ze weg met nieuwe grensoverschrijdende teksten: nepparlement, testosteronbommen, etc.

Wel wacht hem nu de handicap dat de zeven PVV-afsplitters aannemelijk hebben gemaakt dat de PVV-autocratie echt niet meer kan. “Ik heb me altijd afgevraagd: wat zijn dat voor lulletjes dat ze hun oren laten hangen naar één baasje?”, zei Johan Derksen dinsdag. Loyale PVV’ers als lulletjes: dat verwijt van de buitenwereld zijn ze in die kringen niet gewend.

Dwang Het feit dat deze partij op verkiezingsdag toch nog 26 zetels haalde, zegt natuurlijk vrij veel over het land, zijn media en zijn democratie. De realiteit is ook dat tot voor enkele jaren geen politicus bezwaar maakte tegen het feit dat een van de grootste Kamerfracties in de praktijk een alleenheerschappij is. Ook de media-aandacht hield niet over.

Liever uitten politici en media zorgen over de wereldwijde verbreiding van de autocratie. De eigen autocratie, in het hart van de democratie, heette ‘een zaak van de PVV zelf’.

Krediet verdient hier Joost Sneller (D66), die het initiatief nam ook voor politieke partijen de democratische vereisten wettelijk vast te leggen. Fracties bedachten tot voor enkele jaren [schaamteloze smoesjes](#) om hierover de confrontatie met Wilders te ontlopen. Ook in Snellers geval duurde het lang – tot eind vorig jaar - voordat hij het voorstel [feitelijk indiende](#). Maar gezien de verwachte steun is het waarschijnlijk dat Wilders hierdoor ook in eigen kring tot democratie wordt gedwongen.

Eindelijk Ik heb zelf altijd gedacht dat de analyse van oud-VVD-kopstuk Klaas Dijkhoff klopt: dat het in dit tijdsgewricht gaat tussen democraten en niet-democraten. Wat dit betreft was het een geruststellende week: het lelijkste bestanddeel van de Haagse democratie, de PVV-autocratie, incasseerde een zodanig zware klap dat de democratie hiervan alleen maar beter kan worden. Wel zouden betrokkenen – politici, media, kiezers – zich kunnen afvragen waarom het zolang moest duren om eindelijk op dit punt te belanden.

REACTIES

Fijn weekeinde,
Tom-Jan Meeus

Bekijk al onze [nieuwsbrieven](#) of schrijf je in voor deze suggesties.

Advertentie

NRC MASTERCLASS

Voor Plus-abonnees

Wijn drinken
voor beginners

[Ontdek hier](#)

nrc >